

Carl-Gustav och Sven-Erik Jungvig framför huset med Lärkabudi. Foto: okänd

Lärkabudi

CHRISTINA AXELSSON THORSSIN

Det ligger en gammal timmerbyggnad med loft i vägkorsningen Kulåravägen och Soldvägen i Gruddbo. Tidigare låg huset ännu närmare korsningen. En gång i tiden var det utbyggt åt Gesundahället med en bostadsdel i två plan, men den delen revs i början på 1950-talet och nu finns där bara en liten gräsyta. I den borttagna byggnaden fanns en gång i tiden en affär som i folkmun kallades *Lärkabudi*, eftersom *budi* (affären) låg på Lärkagårdens mark. Timmerbyggnaden fungerade som förråd.

Huset där affären inhystes hade tidigare varit bostadshus åt familjen Lärka. Här växte Karl Lärka, född 1892 i Ryssa, upp med sina syskon. Karls far var Skräddar Jöns Larsson. Vid giftermålet med Rulljugås Kerstin Matsdotter (Olhans Kisti) från Rullbo tog Jöns sig namnet Lärka efter förslag från skogsinspektör Schollin, som tyckte att Jöns var kvicktänkt och hade en ljus röst som lät som en lärka. Till att börja med bodde familjen Lärka hos farföräldrarna i Rothagen men 1897 köpte de det som blev Lärkagården av grannarna i Myrgården. Jöns hade haft framgång i skogsaffärer och byggde så småningom ett stort tvåvåningshus på tomten. Huset vitmålades, vilket var ovanligt för tiden och bygden. Familjen Lärka bodde dock kvar en tid i det gamla huset och det nybyggda huset hyrdes ut till ”fint folk”. Sedan Jöns tragiskt gått bort 1906 blev Karl den som fick stort ansvar för

familjen. Han fick dock god hjälp på gården av sin morfar, Olhans Mas, och det var kanske han som väckte Karls intresse för hembyg-gens kultur. Som kuriosita kan nämnas att Olhans Mas var en så kallad kungshäst. Trots sin korta växt var han en av de särskilt utvalda 180 dalkarlarna som vintern 1856 fick äran att dra Karl XIV Johans sarko-fag av Älvdalsporfyr från Älvdalen till Gävle för vidare transport med båt till Stockholm.

Vid delning av arvet efter fadern Jöns fick Karl ärva det gamla bostadshuset och den timmerbyggnad som står vid korsningen än idag.

Filén Kisti Andersson f. 1929 och Filén Margit Andersson f. 1927, utanför ingången till Frida Bylunds butik och Kafé vid korsgatu i Gruddbo. Foto: Solfoto.se.

Innan Lärkabudi blev ett begrepp hyrde Frida Bylund bostadshuset och drev kafé i fastigheten. Detta var på 1930-talet. Rapp Greta (Solin) berättar att hon tillbringade mycket tid hos Frida och att det var här hon lärde sig att sticka, virka och brodera. Mönster ritades på gamla jutesäckar och blev till bonader. Frida Bylund hade sin bostad på övervåningen. Greta blev något irriterad på Grov Anders (Sahr), när han började intressera sig för Frida, för Greta ville umgås med Frida själv. Frida och Anders gifte sig senare och bodde i Grovgård, numera Rothagevägen 54.

År 1916 hade Koopen öppnat sin butik vid kyrkan. Så småningom expanderade verksamheten med försäljningsställen i Ryssa, Gesunda och flera på Sollerön. Koopen köpte fastigheten i Gruddbo av Karl Lärka på 1940-talet och startade en filial här. Marken ägdes dock av Lärkagården.

Rapp Greta berättar att hon kommer ihåg att Järk Frida (Stunis) jobbade som expedit i affären. Greta fick springa ärenden åt Trapp Karl och Rapp Lars när de tagit sig någon pilsner och blivit röksugna.

Algot Brottare från Gesunda var omtyckt föreståndare för affären. Ett rum i bostadshuset var hela affärsytan. Ingången var från vägen till Gesunda. Först gick man in i en täckt gång mellan bostadshuset och timmerbyggnaden som står där idag, och därifrån gick en dörr till höger in i affären. Direkt till vänster när man kom in fanns en disk med en stor kassaapparat. Under en lucka i golvet med en ranglig stege ner fanns en jordkällare, där kylvaror förvarades under primitiva förhållanden. Resterande utrymmen var förråd.

Filén Karin (Brottare) fick sitt första arbete i Lärkabudi år 1945. Hon var då 13 år gammal. Året före hade hennes mamma gått bort och livet var svårt. Hemma i Filéngården fanns hennes far Johan och syskonen Sven, Margit och Kisti. Solleröns berömda stenhuggare Flintull Anders Andersson, kallad Filén, hade också bott där. Han gick dock bort 1943 sedan han drabbats av hjärnblödning under ett arbete i Malung.

Karin berättar att folket i Gruddbo kunde handla sina viktigaste förnödenheter i Lärkabudi. Varorna levererades från Koopen vid kyrkan (Båkkan) med forbil eller springpojke. När Karin ska räkna upp vilka varor som handlades börjar hon med att nämna snus och karameller, kanske viktiga produkter för att sätta guldkant på tillvaron. Snuset såldes i lösvikt, förpackat i påsar av blått, vaxat papper. Varje snusande person hade en egen personlig snusdosa på den tiden. Karin berättar också om några trogna och kräsna kunder. En man kallad Dundren från en av Trapp-gårdarna på Rothagevägen köpte alltid ”Kaluper”, eukalyptustabletter, och det ordet var svårt att säga. Myr Margit i granngården skulle ha en speciell bild på sina karamellpåsar. Det gällde att känna sina kunder. Socker, salt och kaffe var andra viktiga varor i sortimentet. Kaffet maldes på plats i affären och spred en

ljuvlig doft. Mjölksålde man inte, för det fanns ju i alla bondgårdar.

I Sool-Öen 1999 berättar Sammils Bengt (Leander) hur han avancerade från springpojke i Koopen vid kyrkan till att bli biträde i Lärkabudi sedan han lärt sig att svarva karamellstrutar och slå in paket. Han beskriver också hur han under Filén Karins överinseende gav korvar och ostar en ”morgontoalett”, när de togs upp ur jordkällaren, innan de presenterades för kunderna. I källaren förvarades också melass, en viktig vara i dåtidens bondesamhälle med djurhållning. Bengt som också var musiker spelade gärna på melasspumpen, när han pumpade upp melass, och Karin kunde känna rytmen i golvplankorna. För den oinvidige kan berättas att melass är en sirapsliknande biprodukt vid sockertillverkning. Fodermelass användes som energitillskott i djurfodret.

Carl-Gustav (Jungvig) från Lärkagården minns Lärkabudi väl. Ett minne som etsat sig fast är när han tillsammans med en kamrat i byn råkade ta sig in i affären efter stängning. Färden började i den olåsta förrådsdelen och därifrån tog sig pojkarna upp på loftet. Här fick de av en händelse syn på något spännande som var svårt att låta bli, Karl Lärkas glasplåtar som förvarades i avlånga sockerlådor av trä. Därifrån kröp de över till Lärkabudis övervåning och nerför trappan till affären. Källaren lockade, eftersom de aldrig varit där, så de öppnade luckan och gick nerför den rangliga stegen. Där hängde läckra korvar och pojkarna föll för frestelsen, så de delade på en, antagligen inte för att de var hungriga. Spännande var det. Detta blev Carl-Gustavs lilla hemlighet.

Ett annat minne är när Mås Anders (Jönsson) parkerade hästen nedanför Lärkabudi för att gå in och proviantera inför färden till skogen. Mås Anders handlade och gick sedan hem till Måsgården. Hästen fortsatte så småningom själv mot skogen. Det är mänskligt att vara tankspridd när man kommit upp i åren och mycket ska hållas i huvudet. Hur historien slutade vet ingen idag.

Någon gång runt 1952 upphörde Koopens verksamhet i Lärkabudi. Bostadshuset, där affärsverksamheten bedrivits, revs och timmerbyggnaden med loftet såldes till Lärka Anna (Jungvig). Hon var syskonbarn till Karl Lärka och bodde nu i det stora vita huset. Istället för i Lärkabudi bedrevs nu under en kortare period affär i Bråmå-

gårdens lilla garage på nuvarande Rothagevägen 68. År 1953 stod Solleröns och Koopens första snabbköp klart på andra sidan nuvarande Soldvägen, nu nummer 58.

Filén Karin studerade en tid på Mora folkhögskola och minns den tiden med glädje. Hon blev sedan Koopen trogen fram till sin pensionering, men nu i butiken vid kyrkan.

Christina Axelsson Thorssin

Referenser

Karl Lärkas Dalarna

Karl Lärka, odalman, fotograf, hembygdsforskare

Sool-öen 1982: Sollerö Konsumentförening (P. Nääs)

Sool-öen 1999: Springpojke i Koopen på 1940-talet (B. Leander)

Sool-öen 2002: Filén- en stenhuggare (M. Brottare)

Sool-öen 2016: Koopen 100 år (T. Nääs)

Filén Karin Brottare

Under arbetet med Sool-Öen 2022 får vi veta att Filén Karin Brottare gått bort, 90 år gammal. Vi är tacksamma att Karin tog sig tid och kunde berätta för oss om Lärkabudi, vilket hon gjorde med glädje. Hon fick läsa och godkänna artikeln men tyvärr ej se den tryckt i bokform.

Tack Karin för ditt bidrag!